

ДОКУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ ПРО РОЗВИТОК ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ КРАЮ

DOCUMENTS OF THE STATE ARCHIVES OF KIROVOGRAD REGION ON THE DEVELOPMENT OF TECHNICAL EDUCATION IN THE REGION

Призначення архівних установ – збереження документів та матеріалів, які містять пам'ять про попередні епохи. Але просте накопичення матеріалів не може вдовольнити історика-дослідника. Однією з важливих проблем історії є виявлення ліній успадкованості народу, суспільних та державних інституцій. Відомо, що важливим критерієм життєздатності історичного явища є тривалість у часі, традиційність, як показник закономірного характеру його появи та успішності існування.

Перспективною для історичного дослідження може слугувати тема розвитку навчального процесу з різноманітною спеціалізацією в нашому краї, оскільки, зокрема, технічна освіта базується на значному підґрунті [4].

Можливість прослідкувати витоки технічної освіти Кіровоградщини надають саме архівні документи.

Прикладом успадкованості традицій освіти для мешканців Єлисаветграда-Зінов'євська-Кірово-Кіровограда завжди була лінія технічних навчальних закладів, започаткована Єлисаветградським земським реальним училищем, відкритим у 1870 р. за клопотанням повітового земського зібрання перед міністром народної освіти Російської імперії І. Д. Деляновим. Від цього славетного навчального закладу ведуть свій родовід два кіровоградські навчальні заклади – Центральноукраїнський національний технічний університет (у недавньому минулому – Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування) та Кіровоградський машинобудівельний коледж Центральноукраїнського національного технічного університету (нещодавно – Кіровоградський машинобудівельний технікум).

Між викладачами обох навчальних закладів існує негласне суперництво з приводу того, який з навчальних закладів є прямим спадкоємцем традицій земського училища.

У фондах Державного архіву Кіровоградської області зберігається достатньо матеріалів для вивчення історії усіх навчальних закладів Кіровоградщини. У даному випадку документи земського училища зберігаються у фонді Ф. 60, який налічує 321 справу. Серед документів, що зберігаються у фонді:

- листування засновників та адміністрації училища з різними інстанціями Російської імперії;
- документи, що стосуються внутрішнього життя навчального закладу,

адміністративної, навчально-педагогічної та наукової діяльності колективу; фінансові документи;

- листування з поліцією про участь учнів та викладачів у революційній діяльності;

- документи батьківської ради та особисті документи учнів.

Документи фонду дозволяють відслідкувати більшість аспектів життя і діяльності училища від дати його заснування до моменту його закриття.

Після встановлення більшовицької влади на території України, у тому числі й у місті Єлисаветграді, Єлисаветградське земське реальне училище у 1919 році, відповідно до «Положення про єдину трудову школу РСФРР» від 30 вересня 1918 року, ліквідується. Разом з тим представники педагогічного колективу, які залишилися у місті, невдовзі були знову залучені до справи викладання дисциплін в оновлених навчальних закладах міста.

З 1921 року у приміщенні колишнього реального училища розміщувалися професійно-технічна школа, вечірні робітничі курси, згодом – індустріальний інститут та технікум сільськогосподарського машинобудування. За документами цих навчальних закладів можна відслідкувати також продовження педагогічної діяльності багатьох колишніх викладачів реального училища.

Головні документи, що стосуються цього періоду, містять фонди Кіровоградського національного технічного університету (Ф. Р-823, 4684 справ за 1929-2007 роки), технікуму Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування Міністерства науки та освіти України (Ф. Р-1803, 1206 справ за 1923-1997 роки), Зінов'євського вечірнього робітничого університету Наркомату важкої промисловості УСРР (Ф. Р-1801, 44 справи за 1927–1934 роки).

Документи фондів містять докладну інформацію про внутрішнє життя, навчальний процес, склад педагогічного та учнівського колективу, перейменування навчальних закладів у 1920-1930-х та 1940-2000-х років.

Також у фондах збережені розпорядження міністерств та управлінь освіти СРСР та УРСР, які можуть слугувати чудовою ілюстрацією політики вищого партійного та радянського керівництва в галузі освіти. Слід зазначити, що відношення до навчання нової технічної еліти у радянського керівництва було досить серйозне.

Для єлисаветградської освіти важким випробуванням стали роки НЕПу. Система освіти фінансувалася недостатньо, і тому місцеве керівництво намагалася вслякя економити на установах, які не можна було безпосередньо перевести на господарчий розрахунок.

Так, Єлисаветградський (згодом – Зінов'євський) вечірній робітничий технікум повністю фінансувався державою, але за це довелося платити скороченим курсом навчання. Окрім того, замість звичних 5-ти місячних семестрів навчальний сезон був розподілений на 3 триместри по 80–85 навчальних днів, аби не відривати студентів від виробництва. З 1923 року технікум отримував державний кредит, а також спромігся взяти в оренду один із старих єлисаветградських заводів.

Саме цей навчальний заклад з 1927 року розташувався у будівлі колишнього реального училища. Окрім того, в документах серед членів педагогічного колективу технікуму згадуються декілька викладачів колишнього училища, зокрема Павло Ільяшевич, який розпочав педагогічну кар'єру у 1907 році у Єлисаветградському земському реальному училищі і викладав як у технікумі, так і в Зінов'євському вечірньому робітничому інституті сільськогосподарського машинобудування, що був створений на базі технікуму. Таким чином, вже у 1920-х роках розірваний революцією історичний зв'язок почав відновлюватися революційною ж владою.

З фондів, що зберігаються в Державному архіві Кіровоградської області, окреслюється така картина подальшого розвитку лінії успадкованості Єлисаветградського земського реального училища:

у 1929 році у м. Зінов'євську був створений вечірній робітничий інститут сільськогосподарського машинобудування. Інститут розташувався у приміщенні колишнього земського реального училища. Інститут готував інженерів-спеціалістів з метало- та деревообробки для сільськогосподарського машинобудування. Загалом інститут встиг підготувати 350 фахівців. Проте 26 лютого 1933 року Народний комісаріат важкої промисловості СРСР видав наказ про його ліквідацію;

у 1930 році наказом Наркомату освіти УСРР в місті було створено Зінов'євський технікум сільськогосподарського машинобудування. Спочатку технікум розміщувався разом з робітничим інститутом сільськогосподарського машинобудування в приміщенні колишнього реального училища. З 1931 року по 1932 рік було відкрито вечірнє відділення технікуму, також проводилися заняття на курсах підвищення кваліфікації працівників заводу «Червона Зірка». У 1933 році до технікуму були переведені студенти робітничого інституту, що закривався згідно з наказом Наркомважпрому. Технікум пережив індустріалізацію, війну, повосенню відбудову;

у 1956 році в Кіровограді було відкрито філію Харківського політехнічного інституту ім. Леніна, який з перших днів свого існування розміщувався у приміщенні Кіровоградського технікуму сільськогосподарського машинобудування. Проте у 1967 році філіал був перетворений у Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування.

Таким чином, можна говорити про те, що продовжувачами традицій Єлисаветградського земського реального училища є декілька кіровоградських начальних закладів. І це тільки підтверджує наявність успадкованості у діяльності освітніх установ нашого краю. Фактично в архівних документах Державного архіву Кіровоградської області зафіксовані майже всі аспекти цього процесу – від продовження лінії педагогічної діяльності до використання будівель навчальних установ дореволюційної доби.

Джерела та література

1. Державний архів Кіровоградської області (ДАКО), м. Кропивницький, Ф.

P-823 «Кіровоградський національний технічний університет Міністерства освіти і науки України».

2. ДАКО, Ф. P-1803 «Технікум Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування Міністерства науки та освіти України».

3. ДАКО, Ф. P-1801 «Зінов'євський вечірній робітничий університет системи Наркомату важкої промисловості».

4. Технічна освіта на Кіровоградщині: історичний нарис / За ред. В. М. Орлика. Кіровоград: «Імекс-ЛТД», 2009. 240 с.

Вікторія Коваль
ORCID: 0000-0002-1829-7311

ДІЯЛЬНІСТЬ ЕКСПЕРТНО-ПЕРЕВІРНОЇ КОМІСІЇ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ACTIVITIES OF THE EXPERTISE AND VERIFICATION COMMISSION OF THE STATE ARCHIVES OF KIROVOGRAD REGION

Одним з основних завдань місцевих державних архівних установ України є управління архівною справою і діловодством на відповідній території, формування Національного архівного фонду у зоні своєї комплектації.

Особливу роль у цьому процесі відіграють експертно-перевірні комісії.

Експертно-перевірні комісія (далі – ЕПК) державного архіву області проводить розгляд методичних та практичних питань, пов'язаних з експертизою цінності документів, внесенням їх до Національного архівного фонду або вилученням документів з нього, здійсненням організаційно-методичного керівництва діяльністю експертних комісій архівних відділів районних державних адміністрацій, міських рад, а також експертних комісій державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, об'єднань громадян [1].

Питаннями проблематики організації роботи ЕПК державного архіву області займалися і фахівці Державної архівної служби України, які підготували «Методичні рекомендації з організації роботи та ведення облікових документів експертно-перевірної комісії державного архіву» [2, арк. 3–10], практичний посібник «Діловодство» [3, арк. 251–259], науково-практичний посібник «Експертиза цінності управлінських документів» [4, арк. 117–121], і фахівці Державного архіву Луганської області, які впровадили відповідний посібник з метою надання допомоги підприємствам, установам і організаціям, а також архівним відділам райдержадміністрацій, міських рад щодо правильного оформлення супровідних документів, що надаються разом з довідковим